

Školní Zahrada

PLÁNUJEME ZMĚNY

CO BUDE VE VAŠÍ ZAHRADĚ,
KTERÁ UČÍ?

ZÁHON NIKOHO

ČASOPIS
PRO ZAHRADNÍ PEDAGOGIKU
ČÍSLO 1 / 2017

Zahrada, která učí

„Školní pozemky mají obrovský potenciál stát se inspirativní součástí školy a živou učebnou. Pokud změníme školní pozemek na pestrou školní zahradu, získáme prostor nejen na učení se základních dovedností a znalostí o pěstování plodin, ale i na zajímavé a názorné vyučování běžných předmětů.“

O co poutavější je poznávat svět fyziky mezi záhony a ve školním sadě, velikost úhlů na sklonu svahu nebo dějepis na hromadě hlíny. Školní zahrada poskytuje zákům propojení mezi učební látkou a praktickými činnostmi „tam venku – ve světě“. Vyučováním ve školní zahradě můžeme jednoduše propojit různé předměty a rozvíjet tak i mezipředmětové vztahy. Péči o zahradu zase posilujeme odpovědností, týmovou spoluprací a aktivitu žáků a celé školní komunity.“

Zahrada, která učí, se jmenuje publikace, z níž pocházejí úvodní slova. Ukazuje netušené možnosti utváření a využívání školních zahrad. Obdobné poslání si předsevzal nový časopis Školní zahrada, jehož první číslo právě otevíráte. Vznikl z iniciativy střediska ekologické výchovy Chaloupky v rámci česko-rakouského projektu Edugard podpořeného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

Možná pro vás bude překvapení, že v Čechách a na Moravě mají školní zahrady dlouhou tradici. Máme na navazovat. Už v druhé polovině 19. století byly snahy, aby každá škola obhospodařovala vlastní pozemek. A za první republiky vycházel časopis Zahrada domácí a školní. Ba dokonce v současnosti ve srovnání s blízkými i vzdálenějšími evropskými sousedy naše země školními zahradami oplývá.

Co můžete od časopisu Školní zahrada čekat? Zjistíte, jak utvářet a využívat nevšední učebnu vybavenou praktickými vzdělávacími prvky a obohacenou o přírodní dynamiku. Podpoříme vás, abyste mohli být nadšenými učiteli, kteří vědí, co a jak chtějí v zahradě učit. Pak už stačí jen žáci, jejichž aktivitu a zvědavost pomůže podněcovat a usměrňovat zahrada, která učí. Můžete zahradu společně plánovat a budovat, těšit se z ní a učit se v ní. Zdaleka nejde jenom o pěstitelství a další, nepochybně důležité, ruční činnosti. V zahradě se dá výborně učit i matematika, čeština, dějepis, fyzika, chemie, vlastně cokoli. Pomůžeme vám objevit, jak do zahrady vnést hudbu, jak výtvarnit v pleněru. V časopisu najdete návody na vzdělávací aktivity,

zeleného života v kořenáčích a truhlících, a žáci tak budou mít možnost sledovat zázrak vývoje života od semínka až po sklizeň a zároveň budou rozvíjet návyky k péči.

V nejbližších dvou letech budete časopis Školní zahrada dostávat jako osmistránkovou přílohu Bedrníku. V elektronické podobě ho najdete na: www.skolni-zahrada.cz.

Stavíme tento nový časopis na práci a vášnivém zájmu spousty lidí, kteří se učícím zahradám věnují a věnovali. Chceme vám zprostředkovat jejich nápady a realizace. Patříte k nim i vy? Připojte se? Vyfoťte, napište, pošlete, co je u vás zajímavého, na redakční mail: hana.kolarova@tiscali.cz.

V časopisu najdete návody na vzdělávací aktivity, ale i povzbuzení, abyste sami vymýšleli vyučovací hodiny šité na míru vám, vašim žákům a vaší školní zahradě.

ale i povzbuzení, abyste sami vymýšleli vyučovací hodiny šité na míru vám, vašim žákům a vaší školní zahradě.

Některí z vás teď mohou být smutní – vaše škola nemá pozemek. I tehdy jsou možnosti. Třeba ve spolupráci s obcí najdete vhodný kousek půdy. Nebo pro zajímavé aktivity s dětmi poslouží veřejný park, a možná se dokonce dohodnete s majitelem, že ho vlastními silami některým vzdělávacím prvkem vybavíte. Nebo víte o nedalekém „území nikoho“, kde se dá zorganizovat badatelské dobrodružství. A kdyby nic jiného, můžete přímo ve třídách všechny okenní parapety změnit na oázu

Letošní čtyři vydání časopisu Školní zahrada zaměřujeme na jednotlivá roční období – v našich klimatických podmínkách máme tu výsadu, že příroda nabízí úžasnou proměnlivost. Tatáž zahrada vypadá a žije úplně jinak na jaře, v létě, na podzim a v zimě. Přivítejme jaro a pojďme snít o zahradě, která učí, a pak ji utvářet a užívat ji se žáky, ať už jsou to děti v mateřské škole, žáci základní školy, studenti střední či vysoké, nebo třeba dospělí, kteří si obohacují vzdělání.

*Za redakci Školní zahrady
Hana Kolářová*

Květoslava z bledulové samoty

„Řekni mi a zapomenu, ukaž mi a budu si pamatovat, nech mě udělat a budu si pamatovat na celý život.“

Květoslava Burešová

Bez Květoslavy Burešové by se školní zahrady v Česku nerozvíjely tak nadějně, jak se to v současnosti děje.

Vzdělávací seminář charismatické pedagogy v listopadu 1983 byla moje první novinářská reportáž... Později jsme se i s blízkými ze svých rodin potkávali na letních táborech a dalších báječných akcích ve středisku ekologické výchovy Chaloupky, které díky Květinu ohromnému nasazení vzniklo v roce 1991. Stala se jeho programovou ředitelkou. Předtím vystudovala Pedagogický institut v Jihlavě, s aprobací pro biologii, pěstitelské práce a tělesnou výchovu učila třicet let na základní škole v Kněžicích, založila přírodovědný oddíl mladých ochránců přírody. Za svoji tvůrčí pedagogickou činnost a dlouholetou ekologickou výchovu nejen dětí, ale i učitelů, získala významná ocenění, mimo jiné v roce 2004 Cenu ministra životního prostředí.

Květa vedla z mého pohledu krásný život. Byla laskavá i průbojná a měla v sobě energii poskytovat podporu lidem, kteří se octli v její blízkosti. Milovala zahrady, zvláště tu chaloupeckou, a předávala své nadšení. Se zatajeným dechem jsem sledovala její úsilí o obnovu a rozvoj školních zahrad – posmutnělých, vyprázdněných, či dokonce zmizelých v dobách komunistického režimu a v následujícím období

hodnotových zmatků a divokých privatizací. Začátkem tisíciletí se stala tahounem exkurzí Toulavých autobusů po ozivajících školních zahradách.

Vytvořila řadu metodických publikací a pomůcek. Právě dneska jsem vzala do rukou dílo, které průkopnický vydobyla – manuál *Učíme se v zahradě*.

Na pět set stran sebraných vědomostí různých autorů o školních zahradách, z toho většina pečlivě metodiky, co a jak na školních zahradách dělat s dětmi, nebo

vlastně s každým, kdo se chce učit o přírodě, o spolupráci a vůli k vědomému spokojenému

životu. Manuál váží 3,2 kila, je totiž, jako Květa, nejen motivující, ale i praktický: „bichle“ v podobě kroužkového sešitu A4 s vydavacími tuhými listy – aby se daly nosit do zahrady...

„Zrovna minulý víkend jsme vozili vnuky po místech, kde jsme se s mužem narodili a prožili dětství. My jsme chodili i určitou část roku, od revoluce 1945 do června, do jedné třídy. Pak zase nastalo stěhování z Horní do Dolní Čermné. Já jsem se jako dítě pětkrát stěhovala. Bylo to drastické pro mne jako prvňáka. To byla válka a my bydleli v Sudetech, tatínek pracoval v protektorátě, a tak z toho bylo mnoho problémů... Vzala jsem s sebou také staré fotky, představ si, že u rodné chalupy byly i fialky, které si pamatuji, a jablono, na které jsem se houpala, i rozvrzaná lavička před domem. Navštívili jsme i hřbitovy a na hroby dali kytíčky bledulí a jiných jarních květů, kterých bylo všude plno. Jsem z bledulové samoty,“ vzpomínala Květoslava Burešová 12. dubna 2007. Manuál *Učíme se v zahradě* vyšel krátce nato. V červenci se Květa navzdýcky odebrala do rájské zahrady – jsem si jistá, že právě tam. Měla totiž jasné plány, co dál podnikne. ●

Hana Kolářová, 7. února 2017

Foto: SEV Chaloupky

Moje vysněná zahrada –
– společné plánování.

Foto: ČEEV Živica

CO A JAK

Plánujeme změny

Jakékoli úpravy v zahradě je šikovné si pečlivě naplánovat, ať už půjdeme cestou velké nebo menší změny.

Pokud chceme vyučovat v zahradě, můžeme používat pozemek v jeho současné podobě, nebo přetvořit část na školní zahradu. V obou případech se bude hodit, abychom v zahradě měli učební pomůcky. Plán nové školní zahrady sice můžeme zadat zahradnímu architektovi či firmě, ale zvládneme to i sami. Oba přístupy mají své výhody i nevýhody.

KDYŽ PLÁNUJE ARCHITEKT

Najmout si zahradního architekta nebo firmu může být cesta méně pracná, leč dražší. A když nebudete s projektantem vzájemně dobře komunikovat, může vzniknout zahrada pro potřeby školy nevhodná, třeba pouhý okrasný prostor složený z cizokrajných rostlin.

Jednoznačnou nevýhodou je malá míra zapojení žáků a školní komunity. Pokud nebudou do vytváření plánu a jeho realizace zapojeni žáci, posouvají se z role budovatelů do role správců nebo jen pozorovatelů. Takto pasivně nabyté školní zahrady si žáci budou méně vážit. Tím přicházíme o zásadní část jejího výchovného působení. K takto získanému, nejspíš hlavně reprezentativnímu prostoru budou žáci pravděpodobně přistupovat jako k ostatnímu vybavení školy a k jeho údržbě je budeme muset lákat nebo nutit.

KDYŽ TVOŘÍME ŠKOLNÍ ZAHRADU SAMI

Jednoznačnou předností je, že se tak děje z vlastní iniciativy, s vlastními nápady a vlastní prací. Přináší to hrdost na výsledek. Nedocenitelná je i možnost přizpůsobit si zahradu na míru: velikost, způsob využívání, množství péče, které jí chceme věnovat, dostupné finance, dobu realizace apod.

Nevýhodou tohoto přístupu je nedostatek znalostí nezbytných pro plánování zahrady. Řešením ale může být úzká spolupráce pedagogů, žáků a ochotného a respektujícího odborníka.

Před zapojením žáků je motivujeme a co nejlépe jim vysvětlíme, proč jde o tvořit nebo měnit zahradu. Nejlepší bude hravá nebo zážitková forma blízka jejich věku, například vtipná prezentace, divadélko, zajímavé výtvarné zpracování.

Láká vás jít do toho vlastními silami? Tak to pro vás máme tip.

MOJE VYSNĚNÁ ZAHRADA

Žáky účinně vtáhneme do plánování zahrady aktivitou *Moje vysněná zahrada*. Každý žák ať nakreslí školní zahradu podle svých snů. Naladí se tak na přemýšlení o tématu a vyjasní své preference a představy. Aktivita se dá použít i s učiteli, školníky, kuchařkami, rodiči, přáteli školy.

Společně s žáky se nechme inspirovat tak, že sesbíráme fotografie prvků zahrad, které se nám líbí, a uděláme z nich prezentaci. Nápadů můžeme získat na zahradě doma, u babičky, v parcích, na jiných školách a samozřejmě na internetu.

Pokud se školní zahradou chcete začít, pozorujte, hrajte si, povídejte, přemýšlejte, hledejte nápady a informace o utváření zahrad, představte si svou zahradu snů.

NENÍ SPĚCH

Na zahradě, dokonce i při jejím plánování a utváření, si můžeme dopřát to, co se v současné hektické době stává největším luxusem: nespěchat.

Jen výjimečně a pravděpodobně za vyšší finanční cenu vznikne zahrada v průběhu jednoho roku. Spěchat na přírodu není dobré, ani na tu námi usměrňovanou. Mnohem vhodnější je rozvrhnout si práci na etapy tak, abychom měli dostatek času na realizaci i péči, kterou nově založené zahrady potřebují.

Teprve, když máme jistotu, že vše dosavadní se dobře zaběhlo, můžeme přejít na další etapu. Takto můžeme zapojovat do tvorby zahrady vždy nové ročníky žáků. Je vhodné a zábavné vést si pracovní deník a fotodokumentaci. To může mít na starosti tým žáků – zahradní reportéři, spisovatelé, fotografové. ●

*Zdroj: Zahrada, která učí,
upraveno (rřz)*

INSPIRACE

Lipová – zahrada plná zvuků, barev a vůní

Lipka, školské zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně, láká mimo jiné zahradou plnou zvuků, barev a vůní. Hlavním zaměřením pracoviště Lipová je práce s přírodními materiály, staré tradice a rukodělná řemesla. Žáci mateřských i základních škol se zde během výukových programů dozvídají o původu potravin či o životě v zahradě. Tato nejstarší ze všech zahrad Lipky láká k posezení pod klenbou starých stromů s výhledem na klidnou hladinu jezírka. Vyhřátá kvetoucí stráň umožňuje pozorování pestrobarevných motýlů a dalšího užitečného hmyzu a spousta vyvěšených budek zajišťuje ptačí koncerty. Na vyvýšených záhonech kromě zeleniny roste i spousta okrasných květů, léčivých bylinek a užitkových rostlin. ●

Dana Křivánková

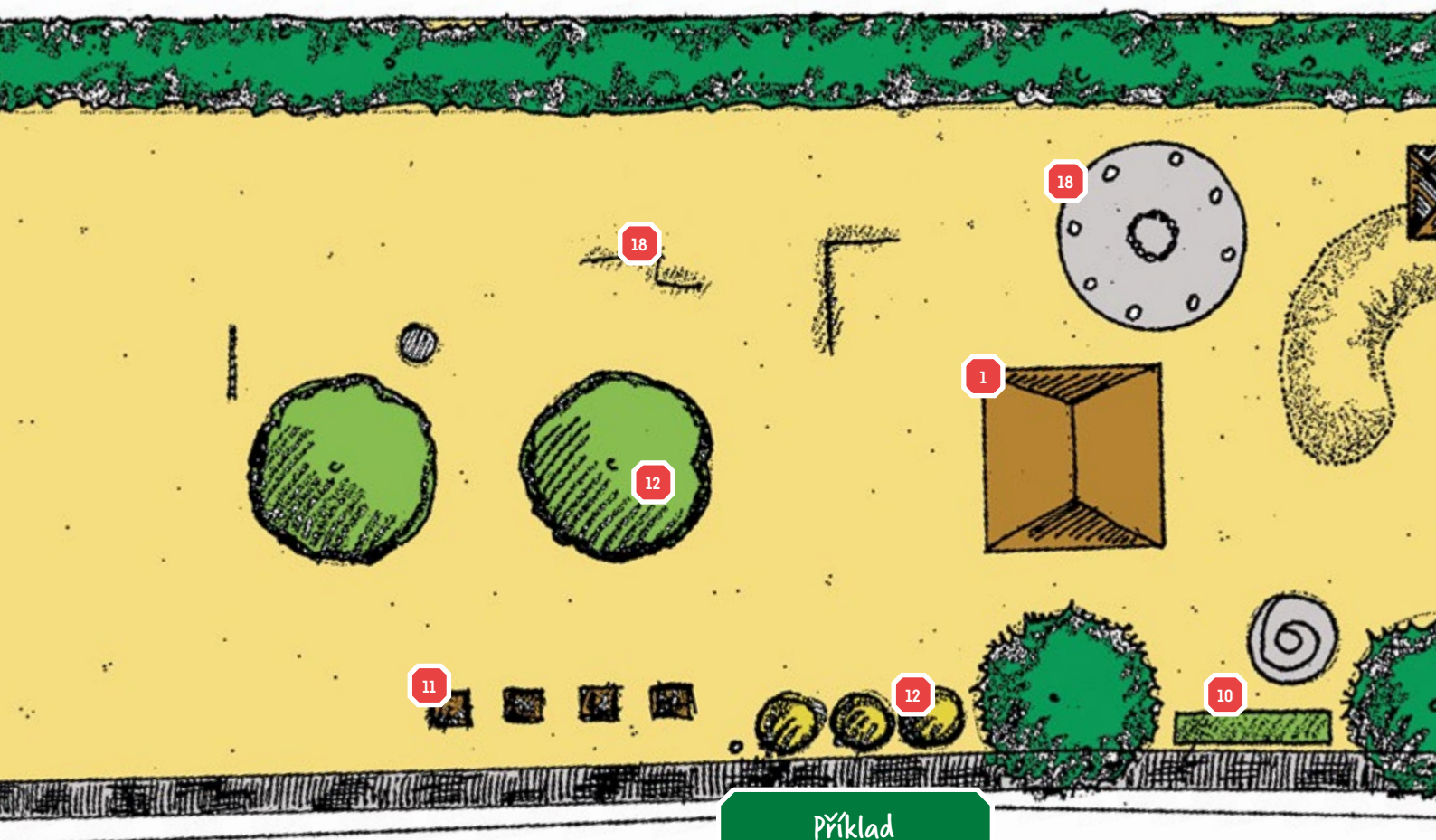
Stačí málo, aby se oživil dlážděný prostor u školy. V nádobách mohou být jarní květy hned zítřka anebo můžeme s rostlinami celou sezonu kouzlit a bádat – vlastnoručně zasít, pozorovat, co se bude dít, a třeba i sklízet.

Foto: Dana Křivánková

Zahradní škola Langenlois v Rakousku

Ukázkové zahrady školy Langenlois v rakouském Waldviertelu slouží pro praktickou výuku zahradnictví i jako turistický cíl. Studenti se při praktických cvičeních pod dohledem pedagogů dovídají o použití trvalek, trav, keřů a dalších rostlin. Kromě tematicky uspořádaných rostlin, jako jsou trvalky, skalničky, květnaté louky, se v zahradách nacházejí také technické prvky – horolezecká stěna, beach volejbalové hřiště, květinová věž, bludiště, koupaliště. Studenti mohou do zahrad i o přestávkách a ve volném čase. Zahrady se otevírají i pro veřejnost, k dispozici jsou i průvodci. „Je to tam skvělé,“ dosvědčuje Dana Křivánková z brněnské Lipky. ●

Zdroj: www.zahradnituristika.cz, upraveno (rřz)

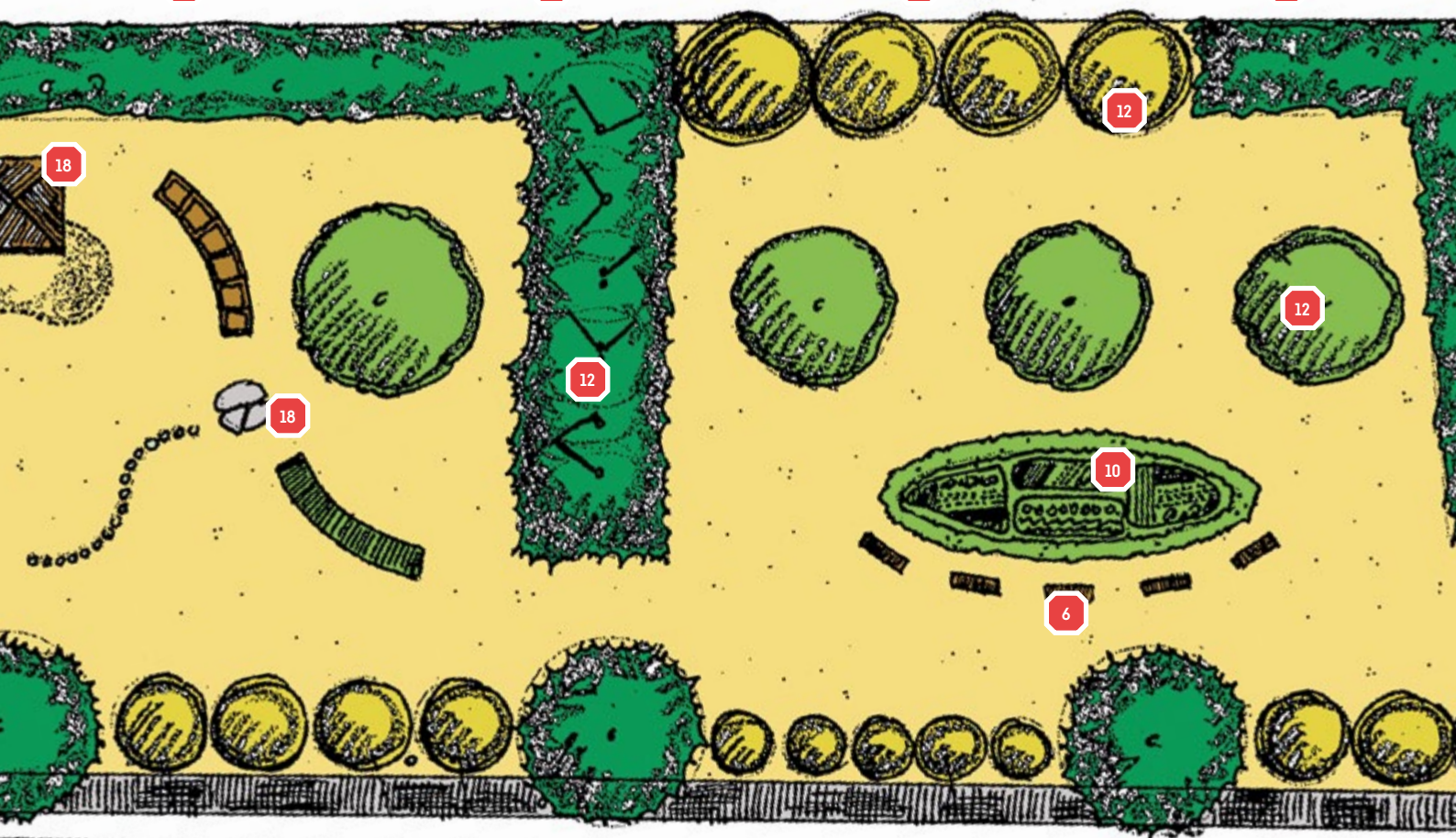
Příklad vybavení zahrady, která učí

K Když chceme vyučovat v zahradě, nemusíme ji celou měnit. Vyučovat můžeme i v běžné školní zahradě, jestliže do ní přidáme několik drobných učebních pomůcek a zapojíme fantazii.

Pokud to ale s vyučováním ve školní zahradě myslíme vážně, půjde nám to lépe, když zahradu přizpůsobíme. Zahradní prvky, které mají široké pedagogické využití, zvládne vytvořit každá šikovná škola. Jsou to různě upravené části zahrady, některé mají i pěstitelskou funkci, jako například záhony, jindy drobné stavby či vybavení, ale i menší učební pomůcky. K jednotlivým prvkům se budeme na stránkách časopisu Školní zahrada vracet a přinášet podrobnější náměty, jak je tvořit a využívat (nejen) k vyučování.

Chceme ale každou školu a učitele povzbudit v tom, abyste hledali vlastní cesty a způsoby, jak vyučovat svůj předmět ve školní zahradě, a prvky na této dvoustraně brali jako inspiraci, nikoli přesný návod. Je to pouze ukázka, co může ve školní zahradě být. Věříme, že každá učící zahrada bude unikátní a nadšené školní týmy vytvoří zahrady přesně šité na míru svým potřebám a podmínkám.

1	Přístřešek nebo altán	11	Bylinkové záhony nebo spirála
2	Sklad nářadí a pomůcek	12	Ovocný sad a pěstování dřevin
3	Kompost	13	Divočina, přirozená louka, kamenná zeď
4	Skleník	14	Jezírko, mokřad, potůček (z okapu do jezírka)
5	Zdroje vody	15	Pokusný záhon – „záhon nikoho“
6	Lavice, stoly, tabule	16	Sušička
7	Budky, krmítka, pítka pro ptáky	17	Meteorologická stanice
8	Hmyzí hotel, čmeláčník, broukoviště, žížalí divadlo...	18	Plocha na hraní, hmatový chodník, relaxační koutek
9	Hadník, ptačník, ježkovník	19	Prostor s vytyčenými délkovými a plošnými mírami
10	Zeleninové a květinové (trvalkové) záhony		

Co bude **ve vaší zahradě,** která učí?

- 20 Sbírký - minerálů, hornin, semen atd.
- 21 Rozcestník na různá města a vrchy nejen v okolí školy
- 22 Růžice se světovými stranami, vrstevnice, sluneční hodiny
- 23 Ukázka půdního profilu
- 24 Páka, kladka, zrcadla, solární zařízení
- 25 Včelí úl, chov zvířat (akvárium, okrasné ptactvo, drobná užitková zvířata apod.)

Sněte, tvořte, fotte

*a napište nám o tom
do redakce Školní zahrady!*

S využitím publikace Zahrada, která učí dvoustranu připravili Hana Kolářová, Tereza Zichová a Petr Kutáček
Ukázkový plán zahrady vytvořila Ing. Tereza Zichová pro MŠ Stará Říše na základě komunikace s místními lidmi.
Foto: Tereza Zichová, Iveta Machátová a archiv CEEV Živica (Slovensko)

Záhon nikoho

Cvičný záhon nikoho je plocha hlíny, na které mohou všichni, celý rok a nejrůznějším způsobem experimentovat. Tento zvláštní záhon patří mezi nejdůležitější vybavení školní zahrady.

Jako záhon nikoho nám poslouží jakákoli kupa hlíny nebo běžný záhon. Ideální je, pokud máme cvičný záhon založený tak, aby kolem byla pevná plocha – dlažba nebo alespoň širší pěšina, na které by děti mohly stát. Pokud máme dost místa, můžeme okolo záhonu nikoho postavit lavičky. Důležité je, aby děti dobře viděly na předváděný úkon a nepošlapaly okolní záhony.

Na tomto záhonu se žáci mohou učit obdělávat půdu – kypřit, rýt. Pokud budeme ukazovat, jak se seje nebo jak se přepichují sazenice, rozdělují velké trsy rostlin, či budeme chtít zkusit neznámou plodinu, můžeme k tomu také využít právě záhon nikoho.

Cvičný záhon můžeme velmi dobře použít také na vzdělávací aktivity, při kterých na něm budeme imitovat krajinu. Můžeme simulovat děje, které probíhají v reálné krajině – erozi, vývoj říční sítě, povodně... Ukažme si třeba vývoj země během staletí – odlesňování, růst měst, vývoj dopravní sítě, kolonizace a podobné jevy ožijí žákům přímo před očima. Popis aktivity najdete na vedlejší stránce. ●

*Zdroj: Zahrada, která učí
Foto Hana Kalářová*

Kypření rýcími vidlemi je šetrnější a snazší než rytí – vědí to i v této skotské škole.

Foto: Dana Křivánková

PĚSTITELSTVÍ

Učíme (se) obdělávat půdu

Různé způsoby obdělávání půdy můžeme zkoušet na cvičném záhonu nikoho.

Mechanická kultivace zlepšuje půdní vlastnosti, ale je pro ni zásadní, aby se provedla ve správný čas, důkladně a s použitím správného nářadí.

Učitel předvede kypření nebo rytí nejprve sám, pak ho předvede vybraný žák a následně zkusí několik žáků, případně všichni.

Pro běžnou přípravu půdy se vyhneme převrácení půdního souvrství hlubokým rytím. Postačí jen nakypření a porušení půdní kapilarity. Použijeme k tomu rýcí vidle nebo podrývák.

ŠETRNĚJŠÍ A SNAŽŠÍ JE KYPŘENÍ

Šetrný a časově i fyzicky méně náročný způsob kultivace půdy je kypření. Provádíme ho za pomoci rýcích vidlí, které půdu provzdušní bez převrácení vrstev. Vidle zabodneme do půdy a pohybujeme jimi viklavými pohyby tam a zpět. Na těžkých, ztuhnutých půdách lze použít speciální kypřič – tzv. podrývák (používá se na velké plochy). Toto nářadí přeruší kapilaritu půdy, ale nepromíchá vrstvy. V lehkých humózních půdách postačí použít úzkou motyčku.

Hlavním důvodem, proč bychom neměli půdu převracet, je fakt, že úrodná, humózní vrstva bývá obvykle vysoká 15–30 cm a při rytí se její svrchní část, zvyklá na dostatek vzduchu, dostane na dno brázdy. Tím se naruší biologická rovnováha a hubí se drobné a mikroskopické živé organismy v půdě – půdní edafon. To má nepříznivé důsledky na proces tvorby humusu.

RYJEME, KDYŽ POTŘEBUJEME VYLEPŠIT PŮDU

Častým důvodem uváděným pro obrácení půdy je, že hroudy hlíny přes zimu rozruší mráz, a půda tak získává drobtovitou strukturu. Ta je ovšem nestálá a rozplaví ji již silnější jarní deště.

Důkladné rytí za použití ryče je vhodné jen v případech, kdy potřebujeme do půdy zapracovat větší množství vylepšujícího materiálu, pokud současná půda nevyhovuje našim požadavkům – je nekvalitní s nedostatkem živin a nevhodnou strukturou.

Rytí provádíme v řádcích – u prvního řádku bychom měli zeminu odložit stranou, například do koleček – použijeme ji potom na poslední brázdu záhonu. Ryjeme zhruba na hloubku ryče a bere-me jen malou skývu, asi tak 5 cm. Žák zaryje, zvedne zeminu, obrátí ji a odloží na volnou plochu, vzniklou po předchozí brázdě. Takto pokračuje v řádcích až na konec záhonu, kde do poslední brázdy použije zeminu z první brázdy.

První žák jen odpichuje okraj. Další začne a ryje celou šířku záhonu, za ním s malým odstupem pokračuje další. Kdo doryje na konec, přechází na začátek. Žáci se musí snažit, aby po nich zůstala zrytá půda alespoň trochu rovná, což vyžaduje cvik. Ryjeme zásadně na podzim, nahrubo, neuhrabáváme, hroudy roztrhá mráz. ●

Zdroj: Praktická péče o školní zahradu, upraveno (rřš)

Vyučovací hodina v zahradě může být vítaná změna pro všechny.

Foto: ČEEV Živica

VYUČOVÁNÍ V ZAHRADĚ

Jak si vytvořit vlastní hodinu v zahradě?

Aktivít, které nahradí nebo obohatí běžné školní hodiny, může být téměř nekonečné množství. V časopisu Školní zahrada vám pravidelně nabídneme ověřené metodiky pro co nejširší škálu předmětů na základních a středních školách.

Při vyučování ve školní zahradě často využijeme mezipředmětové vztahy, čímž školu přibližujeme reálnému životu.

U aktivit jsou uvedena doporučená roční období či zahradní prvky, ale nebojte se experimentovat a aktivity upravovat podle vlastních potřeb a nápadů.

NEJLÉPE SE UČÍ, CO SI SAMI VYMYSLÍME

Nejcennější je, pokud si vytvoříme vlastní vzdělávací aktivity, prostřednictvím kterých budeme vyučovat ve školní zahradě. Nejlépe se vyučuje hodina, kterou si vymyslíme sami. Platí to i o vyučování ve školní zahradě.

•Snažme se, aby naše hodina nebyla pouze pobytem venku. Využívejme v maximální míře zahradní prvky a učební pomůcky v zahradě, abychom na nich demonstrovali obsah učiva. Najdeme paralely mezi tématem z aktuálně probíraného učiva a nějakým objektem nebo jevem v zahradě. Můžeme například ukázat erozi půdy na pískovišti, prostřednictvím slohových útvarů popsat děje v zahradě či hledat v zahradě všechna podstatná jména podle vzoru moře... Budme kreativní.

•Pokud chceme získat nové nápady, můžeme se obrátit i na žáky. Ti mohou například během projektového dne zpracovat nějaké učivo a zábavnou formou ho prezentovat v zahradě, jak pro své vrstevníky, tak i pro žáky mladších tříd.

•U některých témat je vhodné, pokud je již žáci ovládají a v zahradě si učivo zopakují (např. podstatná jména podle vzoru moře). Jiná témata můžeme v zahradě ukázat a ve třídě pak dovysvětlíme (např. eroze).

•Hodinu plánujme přímo v zahradě a při přípravě si zahradu projdeme, abychom viděli všechny její možnosti a věděli, s čím se žáci setkají. Počítejme s tím, že si žáci nebudou během hodiny v zahradě psát poznámky, proto bychom pro ně měli mít připravené podklady nebo pracovní list. ●

Zdroj: Zahrada, která učí, upraveno (rřz)

V dalších číslech Školní zahrady najdete nápady na konkrétní aktivity do všech předmětů. Nebudeme zdaleka jen v přírodopisu a zeměpisu, nahlédneme do aktivit dějepisných, do češtiny i cizích jazyků. Nebudou chybět náměty do výtvarné a hudební výchovy, tělocviku, ale i fyziky a chemie.

Školní zahrada

METODIKA

Historie krajiny

Ročník	1–9. ročník ZŠ
Předmět	vlastivěda, dějepis
Doba trvání	1 vyučovací hodina
Roční období	během celého roku
Zahradní prvek	záhon nikoho
Pomůcky	větvičky, menší a větší kameny, písek, provázky, cihly... podle možností a fantazie

Na záhoně nikoho si ukažme historický vývoj okolní krajiny. Záhon nejdříve vytváříme podle reálného povrchu země v našem okolí. Pokud jsme v horách, vytváříme kopce, pokud územím protéká řeka, vyhlubíme koryto. Společně s žáky zalesníme krajinu větvičkami keřů. Ocitneme se tak v okolí naší školy před příchodem člověka.

Pak pomalu vypravujeme, jak se země postupně měnila. Žáci krajinu upravují podle našeho vyprávění. Kácejí se lesy (vytrhneme větvičky), budují se první cesty (použijeme písek nebo oblázky), osady (kameny), pole, později hrady, krajina se střídavě odlesňuje a zalesňuje nebo se mění skladba lesů (monokultury). Některé osady zanikají (vyhodíme kamínky pryč), některé se zvětšují na města (přidáme kameny), budují se železnice (větvičky nebo provázky), narovnávají se toky řek. Ve městech vznikají výškové budovy, nákupní a logistická centra (cihly). Během vyprávění zmiňme i společenské změny, které ovlivňují změny země, aby bylo vyprávění zajímavé.

Pokud máme třídu s vyšším počtem žáků, rozdělme se do skupin a vytvářejme několik zemí na více plochách.

Tip: Tento princip je možné použít na oživení jakéhokoliv dějepisného učiva a zobrazení jednotlivých věcí ponechat na fantazii žáků. Takovou živou hodinu dějepisu si určitě zapamatují.

Tip: Znázorníme čas významných historických událostí na letokruzích stromu. Pokud se nám podaří získat výřez z kmene staršího stromu, použijme jeho letokruhy jako časovou osu. Je to výborná názorná pomůcka a zároveň propojení přírody a dějin.

Tip: Vyrobneme si nejstarší inkoust, jakým se psalo již ve starověkém Římě. Reč je o duběnkovém inkoustu, který se vyrábí z duběnek a skalice zelené. Duběnky jsou malé kuličky, které na listech dubu vytváří hmyz – žlabatka dubová. Pokud máme možnost si duběnky nasbírat někde v okolí, můžeme při výrobě inkoustu postupovat podle návodu na internetové stránce: casopis.vesmir.cz/clanek/dubenkovy-inkoust. ●

Zdroj: Zahrada, která učí, upraveno (rřz)

Při dějepisu si ukažeme na záhonu nikoho, jak se v průběhu staletí měnila krajina.

Foto: ČEEV Živica

VYUŽITÍ PŘÍRODY PRO AKTIVIZACI UŽIVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

3.–4. dubna a 21. června 2017

Chaloupky – Baliny

Akreditovaný kurz je určen především pro pracovníky v sociálních službách – ukážeme vám, jak využívat přírodu pro aktivizaci vašich uživatelů, včetně praktických ukázek.

Kontakt: iveta.machatova@chaloupky.cz, tel. 731 440 922. www.chaloupky.cz

PŘÍRODNÍ ŠKOLNÍ ZAHRADY

18. dubna 2017

ZŠ Štěpánov

Praktický workshop tvoření bylinkové spirály s představením přírodních zahrad obecně. Co je potřeba k vybudování spirály, jaké bylinky vybrat, kam je umístit atd. Vše si prakticky vyzkoušíme a společnými silami bylinkovou spirálu zrealizujeme. Kontakt: zuzana.jankova@slunakov.cz, www.slunakov.cz/seminare

TÝDEN S PRARODIČI NA ŠKOLNÍ ZAHRADĚ

24.–30. dubna 2017

Využijte jaro a pomoc od prarodičů k obnovení vaší školní zahrady nebo jen zkrátka pro jarní přípravu k seti a sázení, příležitost pro všechny generace k zábavě, dílu a společnému učení, fotosoutěž. Pořádá Skutečně zdravá škola. www.skutecnenezdravaskola.cz/tyden-s-prarodici

ŠKOLNÍ ZAHRADY PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVU I – ZAČÁTEČNÍCI

10. května 2017

Lipka, Brno, Kamenná 20

Jednodenní seminář pro začátečníky vysvětluje vše, co je potřeba vědět o přírodní zahradě. V praktické části se seznámíte s přírodní zahradou na Kamenné 769 a vyzkoušíte si zahradní audit, odběr půdních vzorků a jejich senzorické posouzení. www.lipka.cz/kalendar-akci

ŠKOLNÍ ZAHRADY PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVU VI – DEŠŤOVÉ ZAHRADY

11. května 2017

Lipka, Brno, Kamenná 20

Proč pouštět dešťovou vodu rovnou do kanálu? Proč ji nevyužít? Přijďte se naučit netradičnímu způsobu zahradničení a zjistit, jak založit dešťovou zahradu. www.lipka.cz/kalendar-akci

LUČNÍ ŠKOLKA V PRAHI

11. května 2017

Seminář je určen zejména pedagogům MŠ, kteří se chtějí seznámit s využitím metodické publikace Luční školka v praxi. Podstatná část semináře proběhne v přírodní zahradě MŠ, která poskytuje drobným živočichům vhodné prostředí k životu a výborné výukové možnosti. www.lipka.cz/kalendar-akci

KONFERENCE ZAHRADNÍ PEDAGOGIKA

13. května 2017

Tulln, Rakousko

Zahajovací konference k projektu Edugard s tematikou zahradní pedagogiky. www.naturimgarten.at

TOULAVÝ AUTOBUS PO ŠKOLNÍCH ZAHRADÁCH – JEDNODENNÍ

19. května 2017

Navštívíme zahrady ve Zlínském kraji na trase Vsetín – Zlín – Uherský Brod a Vysoké Pole. Pořádá: Liska, z. s., Vsetín ve spolupráci s Chaloupky, o. p. s. Více info: www.liska-evvo.cz

ZAHRADY VÍDNĚ A OKOLÍ (EXKURZE)

23. května 2017

Jednodenní exkurze do dvou terapeutických zahrad a jedné ukázkové přírodní zahrady ve Vídni a okolí. www.lipka.cz/kalendar-akci

ZAHRADNICKÉ MINIMUM – BYLINKY A JEDLÉ KVĚTY

25. května 2017

Lipka, Brno

Další seminář Zahradnického minima bude věnován bylinkám, jejich zpracování a využití na zahradě i v domácnosti. www.lipka.cz/kalendar-akci

TOULAVÝ AUTOBUS PO ŠKOLNÍCH ZAHRADÁCH – DVOUDENNÍ

25.–26. května 2017

Start a cíl v Jihlavě, možnost přistoupit a vystoupit v Praze.

Exkurze za školními zahradami do Prahy, Středočeského a Plzeňského kraje. Navštívíme mateřské školy, základní školy a jednu komunitní zahradu. Pojedte nasbírat inspiraci, získat zkušenosti, které z knih nevyčtete. Pořádají Chaloupky, o. p. s. Více info: Iveta Machátová, iveta.machatova@chaloupky.cz, nebo: www.chaloupky.cz

BLÁTIVÝ VÍKEND

2.–4. června 2017

Chaloupky – Kněžice

Víkend plný bláta pro učitele MŠ a nižšího stupně ZŠ. Budeme se věnovat živlům a námětům, jak v dětech podporovat vnímání našeho propojení se Zemí. Co vše lze s blátem, a vůbec s hlinou a půdou podnikat – od staveb z bláta a barev z hlíny k nejrůznějším výtvarným i didaktickým aktivitám. Kontakt: iva.sucha@chaloupky.cz, 568 870 434. www.chaloupky.cz

VÍKEND OTEVŘENÝCH ZAHRAD

10.–11. června 2017

Česká republika se opět zapojí do celoevropské akce Víkend otevřených zahrad, kdy se otevřenou běžně přístupné i ty většinou nepřístupné zahrady, na mnohých čeká i zajímavý doprovodný program. Tipy: **Rozmárynek**, 10. 6., jedinečná ukázková přírodní zahrada na Lipce – pracovišti Rozmárynek, vybudovaná podle permakulturních principů. **Jezírko**, 10. 6., jedinečná ukázková přírodní zahrada na Lipce – pracovišti Jezírko, lesní zahrada s mnoha herními i vzdělávacími prvky. www.vikendotevrenychzahrad.cz

OTEVŘENÁ PŘÍRODNÍ ZAHRAA A ZAHRADNÍ SLAVNOST V HOSTĚTÍNĚ

10.–11. června 2017

Exkurze přírodní zahradou s řadou interaktivních a zážitkových prvků pro děti (vč. handicapovaných). www.hostetin.veronica.cz/vikend-otevrenych-zahrad-2017

Toulavý autobus (ZŠ Zeliv).

Foto: Iveta Machátová

LITERATURA

UČÍME SE V ZAHRADĚ

Květoslava Burešová a kol. Rozsáhlý manuál pro zájemce o využívání školní zahrady jako přírodní učebny.

Jak zahradu založit a udržovat. Více než 80 praktických aktivit rozepsaných krok za krokem řazených do oborů a průřezových témat RVP ZV. Příklady zahrad. Vydaly Chaloupky, o. p. s., 2007. www.chaloupky.cz/cs/shop

PRAKTICKÁ PÉČE O ŠKOLNÍ ZAHRADU SPOLČNĚ SE ŽÁKY

Vlasta Hábová a kol.

Rady a návody k založení školní zahrady a péči o ni, náměty k využití školních zahrad a jejich produktů ve všech ročních obdobích. Pracovní listy. Vydaly Chaloupky, o. p. s., 2013. www.chaloupky.cz/cs/shop

Z HISTORIE ZAHRAD ŠKOLNÍCH

„Při každé škole v obcích venkovských opatřena buď, pokud možná, zahrada učitelů a nějaký pozemek, na němž by se mohly dělati zkoušky hospodářské.“

Rakousko-uherský říšský školský zákon ze 14. 5. 1869, § 63